

УДК 336.225

ПАТАРІДЗЕ-ВИШИНСЬКА М.В., викладач
м. Житомир

КОНЦЕПЦІЯ ОПОДАТКУВАННЯ ПРИБУТКУ В КОНТЕКСТІ ПОДАТКОВОЇ РЕФОРМИ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АСПЕКТ

***Анотація:** Стаття присвячена дослідженню концепції оподаткування прибутку підприємств у контексті податкової реформи в Україні. Дано порівняльну характеристику зарубіжного та вітчизняного досвіду оподаткування прибутку.*

***Ключові слова:** податок на прибуток, податкова система, оподаткування прибутку підприємств, податкова реформа.*

***Анотація:** Стаття посвящена исследованию концепции налогообложения прибыли предприятий в контексте налоговой реформы в Украине. Дана сравнительная характеристика зарубежного и отечественного опыта налогообложения прибыли.*

***Ключевые слова:** налог на прибыль, налоговая система, обложение предприятий налогом на прибыль, налоговая реформа.*

***Abstract.** The article is devoted to research of enterprise profit taxation conception in the context of tax reform in Ukraine. Comparative description of foreign and domestic experience in profit taxation practice is given.*

***Keywords:** profit tax, tax system, profit taxation, tax reform.*

Постановка проблеми. З прийняттям наприкінці 2010 р. податкового Кодексу України серед економістів, податківців, правників, бізнесменів точаться суперечки щодо того, наскільки податкова реформа, започаткована ним, відповідає очікуванням бізнесу та, власне, суспільства в цілому; чи достатньо економічно обґрунтованими є новації та наскільки така реформа приблизить країну до європейського рівня життя. Зважаючи на неоднотайність думок з цього приводу, зробимо спробу їх аналізу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемам реформування податкової системи України присвячено дослідження М.Горобинського, В.Андрущенко, В.Вишневецького, Л.Воронової, Ю.Іванова, І.Крисоватого, М.Кучерявенка, І.Луїної, І.Лютого, П.Мельника, А.Соколовської, Л.Тарангул, В.Тропіної, Л.Шаблістої, С.Юрія та інших.

Метою статті є аналіз обґрунтованості податкової реформи у сучасних умовах, порівняння зарубіжного та вітчизняного досвіду оподаткування прибутку суб'єктів господарювання в контексті податкових реформ і визначення позитивних та негативних їх наслідків.

Виклад основного матеріалу. Метою податкової реформи є формування податкової системи, яка сприятиме підвищенню конкурентоздатності національної економіки, забезпеченню сталого економічного зростання на інноваційно-інвестиційній основі за умови збільшення сукупних податкових надходжень до бюджетів усіх рівнів та державних цільових фондів, проведення збалансованої бюджетної політики на середньо- і довгострокову перспективу. Згідно зі статтею 51 Угоди про партнерство та співробітництво між Україною та Європейським Союзом, наша держава має зобов'я-

зання наблизити законодавство щодо непрямого оподаткування і оподаткування прибутку підприємств до норм і стандартів податкового права ЄС [1].

У проєкті Концепції реформування податкової системи України йдеться про те, що реформування податкової системи України як європейської держави має відбуватися з урахуванням тенденцій розвитку оподаткування у країнах-членах ЄС та у країнах, що наближені до нас територіально. Ці тенденції формувалися під вирішальним впливом міжнародної податкової конкуренції, європейської податкової гармонізації і координації національних податкових політик, що важливо враховувати з огляду на необхідність зміцнення позицій України в економічній конкуренції та досягнення стратегічної мети – інтеграції в ЄС. Міжнародна конкуренція за мобільні фактори виробництва – працю й капітал – зумовила розвиток податкових систем багатьох країн у напрямку перенесення податкового навантаження із зазначених факторів виробництва на споживання і природні ресурси [1].

Економічна криза 2007-2009 рр., призвівши до зростання бюджетних дефіцитів, змусила ряд країн – нових членів ЄС підвищити ставки окремих загальнодержавних податків. Серед країн, що за останні п'ять років змінили підхід до своєї системи оподаткування є як європейські (Болгарія, Німеччина, Греція, Італія, Нідерланди, Польща, Іспанія та Швеція), так і країни колишнього СРСР (Росія, Литва, Грузія, Азербайджан та інші).

Внаслідок податкових реформ склалися тенденції до зниження ставки податку на прибуток корпорацій (підприємств), яке протягом 2000-2010 рр. відбулося в 90% країн ОЕСР, в розвинутих країнах-членах ЄС протягом вказаного періоду ставка цього податку знизилася в середньому з 35,3 до 27,2 відсотків.

Так, Литва збільшила ставку податку на прибуток підприємств, тоді як Чехія її знизилася. В цілому, в 2009 р. середній рівень ставок податку на прибуток зменшився відповідно з 19,5 до 18,9 відсотків.

До різноманітних податкових заходів у межах реалізації стабілізаційної політики вдавалися країни-члени СНД. Росія зменшила ставку податку на прибуток з 24 до 20 відсотків. Білорусь з 2010 р. підвищила ставку ПДВ з 18 до 20 відсотків та перейшла з 2009 р. до оподаткування прибутку організацій за ставкою 24%, при цьому оподаткування дивідендів та прирівняних до них доходів здійснюється за ставкою 15%. Азербайджан зменшив ставку податку на прибуток з 22 до 20 відсотків.

За версією журналу Forbes, Україна увійшла до п'ятірки найгірших економік світу. Такий висновок зроблено на основі аналізу макроекономічних показників більшості країн світу за останні роки і прогнозів розвитку до 2012 р.

Також Україна увійшла до двадцятки європейських країн з найвищим податком на прибуток. Про це свідчить рейтинг Центру економічного аналізу "PIA-Аналітика", до якого увійшли 37 країн. Зі ставкою по-

датку на прибуток у 2011 р. у 23 % наша країна розділила 17 та 18 місця з Грецією. Зниження ставки до 21% опустило Україну на 19 місце. Росія зі ставкою податку на прибуток у 20% розділила 21-26 місця з такими країнами як Вірменія, Казахстан, Словенія, Ісландія та Азербайджан.

Найвищий податок виявився на Мальті – 35%, далі йдуть Франція – корпоративний податок на прибуток тут становить 34,4%, Бельгія – 34%, Італія – 31,4% та Іспанія – 30%.

У кінці рейтингу зі ставкою в 10% розташувалися Кіпр і Болгарія. До числа країн із найнижчими податками потрапили Ірландія – 12,5%, Латвія і Литва – 15%. Найнижчий податок на прибуток виявився у Молдові, де ставка податку дорівнює 0% [2]. США також продовжують знижувати податки. Колишній президент Д.Буш у своєму зверненні до нації закликав: "Нам потрібні постійні податкові пільги і я прошу Конгрес зробити скорочення податків постійним", що і підтверджується нині практикою. Однак, не слід поспішати брати приклад, адже потрібний аналіз співвідношень ставок із загальним податковим навантаженням (при низьких ставках основних податків можливе високе загальне навантаження через сукупність різного роду відрахувань, складність у адмініструванні тощо). Потрібно зауважити, що при реформуванні податкової системи України слід говорити не лише про зниження рівня оподаткування. Нинішній рівень оподаткування в Україні має свої об'єктивні межі, зумовлені системою витрат бюджету.

Деякі фахівці вважають, що податкова система України має базуватися на таких принципах: погодження податкових ставок, рівність і справедливість, гнучкість податкової системи, однозначність тлумачення, недопустимість необґрунтованих пільг, автоматична індексація податків і зборів, відповідальність платників податків, системний підхід, численність податків тощо [5, 6].

У інтерв'ю Глави представництва Світового банку в Україні та Білорусі М.Райзера зазначається, що хорошим принципом податкової політики є підхід, коли на високому рівні тримається не податок на прибуток, а інші збори, наприклад, податок на доходи громадян. "Низький рівень податку на прибуток дозволить утримати високий конкурентний рівень українських підприємств, і це може з часом знизити тінізацію економіки" [4], – відзначив М. Райзер.

Як бачимо, ставка податку на прибуток підприємств в Україні є нижчою, ніж у розвинутих країнах – членах ЄС, але вищою, ніж у країнах – нових членах ЄС.

Основні тенденції розвитку податкової системи України відповідають тенденціям розвитку податкових систем інших європейських країн, про що свідчить зниження, починаючи з 1995 р., ставок основних податків – податку на додану вартість та податку на прибуток підприємств, перехід до оподаткування доходів фізичних осіб за єдиною ставкою [1].

На сьогодні, законодавство з питань оподаткування в Україні фактично не ґрунтується на основних нормах європейського податкового права, а також податкових аспектах права ГАТТ/СОТ та інших міжнародних організацій – Організації економічного співробітництва та розвитку. Згідно зі статтею 51 Угоди про партнерство та співробітництво між Україною та ЄС наша держава має зобов'язання наблизити законодавство щодо непрямого оподаткування і оподаткування прибутку підприємств до норм і стандартів податкового права ЄС.

Концепцією податкової реформи було передбачено запровадження низки поправок до норм діючого податкового права, що мали на меті гармонізацію податкової системи України і приведення її до норм європейського податкового права. При введенні у чинність податкового Кодексу, зокрема, було досягнуто:

1. часткове усунення економічно необґрунтованих розбіжностей між нормами податкового Кодексу і положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку щодо визнання та оцінки доходів і витрат з метою створення умов для складання декларації про прибуток за даними бухгалтерського обліку;

2. удосконалено окремі положення законодавства з метою врегулювання проблемних питань, що виникають при нарахуванні та сплаті податку філіями, оподаткування доходів від операцій з іноземною валютою, оподаткування операцій з цінними паперами та застосування поняття "роялті";

3. удосконалено порядок амортизації основних засобів та нематеріальних активів шляхом запровадження нормативів амортизації, які стимулюватимуть оновлення основних засобів;

4. впроваджено інвестиційно-інноваційний податковий кредит для цілей виконання інвестиційних проєктів, стимулювання запровадження заходів з енергозбереження;

5. поступово знижено ставки податку на прибуток підприємств;

6. упереджено непродуктивний відтік капіталу до країн з преференційним режимом оподаткування шляхом установлення спеціальних правил оподаткування для платників, які вступають у договірні відносини із суб'єктами таких держав тощо.

Однак, не зважаючи на численні зміни, що спрямовані на удосконалення податкової системи України, вона не позбавлена певних недоліків. Серед них:

- відсутність економічно обґрунтованого балансу між фіскальною і регулюючою функціями податків, у тому числі податку на прибуток;
- недостатньо ефективна система державного податкового регулювання, його неузгодженість із завданнями економічної політики держави;
- наявність проблем у тривалості базових податкових періодів (щоквартальне декларування і сплата податку на прибуток, тоді як у європейських країнах – раз на рік), що погіршує позиції

України в міжнародному рейтингу простоти ведення бізнесу за показником "кількість платежів на рік" та збільшує витрати суб'єктів підприємницької діяльності на сплату податків;

- нестабільність податкового законодавства, що обмежує можливості формування суб'єктами господарювання фінансової та економічної політики у середньо- та довгостроковому періодах (про що свідчать численні поправки до нового Кодексу, а також величезна кількість посилань на регуляторні акти Мінфіну, Кабміну та ін.);
- неузгодженість податкового законодавства з нормами, які складають інші інститути фінансового законодавства або входять до інших галузей законодавства;
- порушення фундаментального принципу справедливості в оподаткуванні, невиконання податковою системою функції перерозподілу доходів від багатих до бідних;
- недосконала, а місцями й абсурдна, система адміністрування податків і зборів;
- низький рівень податкової культури, широке розповсюдження схем мінімізації та ухилення від сплати податків, що призводить до зростання податкової заборгованості платників перед бюджетом;
- нераціональна система податкових пільг, що спричиняють порушення принципів справедливості в оподаткуванні та призводять до зниження фіскальної ефективності основних податків.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

Підводячи підсумки, слід відзначити і низку інших проблем, що заважають цілісному реформуванню у сфері оподаткування. Серед них:

7. високий рівень корупції у державі;
8. зацікавленість держави у наповненні бюджету будь-якими методами, що призводить до тиску податкових органів на бізнес і, як наслідок, останній тікає у тінь;
9. низька загальна та економічна культура соціуму взагалі і платників податків у тому числі;
10. великий вплив тіньового бізнесу, лобювання його інтересів владою та інші.

Погодимося, що Україна ще не є країною з розвинутою ринковою економікою, оскільки має все вищевказане. Тому, обов'язково мають враховуватись сучасні реалії та вітчизняні традиції ведення бізнесу, особливості менталітету платників і на основі цього визначатись можливості розробки своєї конкурентної стратегії, у тому числі і у системі оподаткування. Проблема колізій у сфері оподаткування має вирішуватись не тільки шляхом приведення у відповідність законодавства із Конституцією України та усунення існуючих суперечностей між законами та підзаконними нормативно-правовими актами, а й застосування

норм, що спрямовані на вирішення суперечностей у праві взагалі.

Необхідність розв’язання зазначених проблем визначає мету та завдання наших подальших досліджень.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Концепція реформування податкової системи України / [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://www.taxes.kiev.ua/>.
2. Дослідження Центру економічного аналізу “РІА-Аналітика” // Українська правда від 10 квітня 2012 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.taxes.kiev.ua/www.pravda.com.ua/news/2011/07/13/6382662/>
3. Бойко Ю.В. Яка концепція реформування податкової системи потрібна Україні? / [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://uspishnaukraina.com.ua/strategy/61/248.html>
4. М.Райзер. Україні потрібно знижувати податок на прибуток не раніше 2011 р. [Інтерв’ю] / [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://www.rbc.ua/ukr/top/show/m_rayzer_ukraine_nuzhno_snizhat_nalog_na_pribyl_ne_ranee_2011_g_15032010
5. Гега П. Т. Правовий режим оподаткування в Україні. / П. Т. Гега – К.: Юрінком, – 1997 – С. 144-145
6. Майстренко О. Деякі питання вирішення колізій у податковому законодавстві України // Право України. / Майстренко О. – 2005. – № 9. – С. 95 – 99.
7. Савченко Т. Податковий кодекс: кроки назустріч // Вісник Податкової Служби України. / Савченко Т. – 2001. – № 21. – С. 8 – 10.
8. Податковий Кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.